

Peter Huba

**Putovanie
s Duchom dávnych
čas**

Dolný Kubín

Vraj tak bolo

„Dospelí si nikdy nedajú pokoj,“ začala mrzuto Katka. „Donekonečna pripomínajú, ako bolo za ich mladých čias.“

„Veru, neustále opakujú, čo nemali, ako sa museli uskromniť,“ pridala sa Lucka.

„Keby nás aspoň nenútili, aby sme si vážili predkov za to, čo pre nás vykonali.“

„A tá zajtrajšia beseda?“ znechutene krútili hlavami.

Deň prešiel, i nasledujúce, ba i tie ďalšie.

Toho človeka stretávali. Zdravili sa mu.

Vtedy na besede ho počúvali. Celá trieda bola ticho.

Rozprával ináč, ako boli zvyknutí.

Katke, Zuzke, Lucke, Martinovi, Štefanovi i Milanovi nedalo. Veď nie sú takí nevrli k dávny časom, ani k predkom, ktorí sa zaslúžili o dnešok. To si len starší o nich myslia. Chcú sa dozvedieť viac. Možno prekvapia v škole aj doma.

Navštívili ho.

Aj sa potešil.

Biele vlasy a veľa rokov zapísaných do hlbokých vrások v tvári.

„Chceli by sme.“

Pochopil.

Oni napäto počúvali.

„Vraj tak bolo,“ začal rozprávať bielovlasý starec.

„Ani televízor, ani počítač a nad mobilným telefónom by si boli kedysi veľmi lámali hlavu. Strach by ich pochytil a hneď by na veľké čary pomysleli. Bosorky a čarodejnice by sa im pred očami zjavili, zlí duchovia prilietali, ba i na diablov by pomysleli.“

„Bez televízora?“ pridali sa deti. Navidomoči ich striaslo, akoby najhoršiu správu vo svojom živote počuli. Kdeže by toľké hodiny trávili. Pozerali by sa do okna len tak podaromnici?

„A bez počítačov?“ To sa už vari ani počúvať nedalo. Kde by sa rýchlo dozvedeli, čo chceli vedieť. Len tak si zapnúť a hneď zabrusliť na internete do iných končín, múdre veci sa dozvedieť a všetko bez veľkého otáľania.

„A napínavé hry kde by sme sa hrali?“ v duchu rozmýšľali.

„Dalo sa takto žiť? A bez mobilných telefónov? Vedel by si niekto deň predstaviť?“

Deti krútili neveriacky hlavami. Ani sa dovtedy nezamýšľali, že

bolo aj ináč.

Štefan sa zahľadel von z okna a dumal. Čo sa v jeho hlávke dialo, neukázal hneď. Po chvíľke mu nedalo, aby sa neopýtal:

„Ako sa v tých časoch dohovárali, keď nebolo telefónu?“

Všetci chceli zrazu vedieť odpoveď.

„Ako, ako to bolo?“ jeden cez druhého.

Bielovlasý starec sa rozhovoril.

„Oheň zapálili na jednom vŕšku, podľa neho iní rozdúchali vatru na ďalšom a tak sa dôležitá správa niesla tam, kde potrebovali.“

Starec pozeral do prekvapených, ba nechápajúcich tvári.

„Nuž nebolo to jednoduché,“ opäť sa rozhovoril.

„Najprv sa museli dopredu dohodnúť, čo ohňom a dymom dvíhajúcim sa do nebies chceli iným povedať. Väčšinou takto oznamovali súrne a závažné správy. Ktosi kohosi napadol, ubližoval mu a nebezpečenstvo hrozilo aj iným. Ohňom a dymom sa malo oznámiť, že sa treba pripraviť na zlé.“

„A ostatné správy? Keď si chceli len tak pohovoriť,“ nedalo Lucke.

„Nuž to musel na koni uháňať kuriér dakedy celé dni, za dažďa i snehu, aby dorazil do cieľa. Za ten čas sa neraz všetko zmenilo a správa už bola zbytočná, alebo prišla neskoro. A pohovoriť si?“ starec si sám položil otázku. „Len v dlhokánskych listoch mohli svoje city vyjaviť, porozprávať o bôľoch a radoostiach,“ doložil.

„Veru, nebolo to bohviečo,“ zamyslela sa Zuzka a pozerala na malú obrazovku svojho mobilu so správou od kamarátky Hanky. Ani ostatným sa nepozdávalo, že by sa mali dnes tak dohovárať, len listy si cez akéhosi človeka na koni posielali.

„Viem, že sa vám to nepozdáva, no tak bolo,“ dodal bielovlasý starec.

Deti sa rozhovorili. Po svojom sa zamýšľali nad tým, čo sa dozvedeli.

Starec ich chvíľu počúval, potom náhlivo prerušil hlučnú vravu.

„A uveríte mi, ak vám poviem, že sa kedysi dalo žiť bez elektrickej energie. Domy bývali vtedy tmavé, dediny a mestá temné, len cez malinké okienka do noci sliepňalo slabulinké svetielko, alebo lampáš na stĺpe blikal.“

Väčšinou ani to. Len ak niekto onemocnel, alebo sa narodil, či na iný svet pobral, zapálili olej v kahanci, niektorí triesočky – lúče v pahrebe kozuba. Horiaci knôt v petrolejových lampách sa mnohým v neskorších časoch zdal ako zázrak, hoci sa z neho často dymilo ako zo zemiakovej vňate na poli v jeseni, alebo zo strechy salaša. Všetko

naokolo začmudené, čierne,“ rozhovoril sa bielovlasý starec.

Deti stíchli. Myšlienok mali v hlávkach veľa, no ani predstaviť si nevedeli, ako mohlo byť bez elektriny. Aj by uverili, že v tých dávnych časoch nemali všetko čo dnes, ale bez elektriny?

„Tak to veru v minulosti bývalo,“ prerušil rozjímanie detí starec.

„Varilo sa na otvorenom ohni. Aj odtiaľ sa dym stlal popod povalu, aby sa postupne vytratil kadiaľ sa mu dalo. O komínoch sa v tých časoch nevedelo. Až neskôr, aj to len v panských domoch, kaštiel'och alebo na hradoch,“ opäť sa rozhovoril.

Deti napäto počúvali, aj si čosi šepkali z ucha do ucha. Dohovárali sa na niečom závažnom.

Nie všetkému hneď uverili, čo im dospeláci narozprávajú. Neraz však počuli, že keď si človek niečo veľmi praje, aj sa mu to splní. A oni si teraz veľmi želali, aby mohli zájsť do čias, keď nebolo elektriny, počítačov, ani telefónov a televízorov. Na vlastné oči sa chceli presvedčiť, že aj také časy vládli na zemi, i keď sa im to veľmi nechcelo veriť.

Hneď všetci nevyjavili, nad čím rozmýšľali. Až cestou domov sa zdôverili, že by do tej minulosti radi zavítali.

„Nie na dlho, lebo to by sme určite nevydržali, len na chvíľku sa vrátiť o mnoho rokov, vidieť na vlastné oči, ako sa vtedy deti zabávali a či nebudaj chodili do školy,“ v tom si boli zajedno.

Aj doma boli viac zamyslení. Dumali, hlávky si lámali, ako by sa im naozajstne podarilo nazrieť do dávnych čias.

Nič ich nenapadalo.

Až jeden deň, keď si už nevedeli rady, Martinovi v hlave skrsla myšlienka.

„Kde by sa dalo najľahšie zájsť do minulosti, ak nie tam na kopci, na hrade,“ zamyslel sa nahlas. Ostatní súhlasne prikyvovali. Mrzelo ich, že aj oni na také nepomysleli.

„Veď kde inde, ak nie medzi starými múrmi,“ zopakoval.

„Zajtra hneď po škole sa hore všetci stretne a porozmýšľame o tom, ako do minulosti nazrieť a dozvedieť sa, ako vtedy žili deti,“ teraz už veliteľsky Martin.

Ktorýchsi strach premkol. Doma neraz počuli o hrade strašidelné veci. Čo ak je na tom niečo pravdy.

Zvedavosť bola silnejšia. Na druhý deň sa všetci po škole stretli na kopci.

Vtedy im nad hlavami niečo zaškripalo, z múru sa zosypal kameň a hoci sa zvečerievalo, naokolo zažiarilo svetlo ako vo dne.

Zrazu stál pred nimi akýsi prízrak. Hlavu mal ako človek, no ostatné zakrývala modrastá žiara, akoby to bol dlhánsky chvost kométy z ďalekého vesmíru.

„Som Duch dávnych čias, skrývam tu veľké tajomstvá,“ predstavil sa.

Deti zbledli. Zdalo sa, že skameneli. Ani sa nehli, slovka nepreriekli.

„Počúval som vás, viem, čo ste si najviac priali. Chcete poznať, ako žili vaši predkovia a to sa mi páči. Tak má byť. Minulosť treba poznať, keby bola akákoľvek. Odkryjem pred vami tajomstvá, na ktoré si spomeniete,“ prihovoril sa neznámy tvor.

„Keď sa budete chcieť so mnou rozprávať, len povedzte „Nech sa stane.“

Po tých slovách zmizol. Veľká žiara pomasla i vietor sa utíšil.

Všetci šiesti sa pomaly spamätávali. Spýtavo pozerali jeden na druhého.

„Videli ste aj vy to, čo ja?“ prvý prehovoril Martin.

Ostatní prikývli.

„Neznámeho, čo povedal Nech sa stane?“ skúšal Martin.

Opäť všetci prisvedčili.

„Želali ste si?“ opäť sa zjavil neznámy tvor, čo sa predstavil ako Duch minulých čias.

„To my len tak pre seba,“ bojazlivo Štefan.

„Ale, keď si už tu, aj by sme si želali,“ trochu veselšie.

„Počúvam.“

„Ako to vyzeralo, keď náš hrad dobýjali cudzí vojaci?“

„Len toľko sa vám žiada vedieť? Nech sa stane.“

Neznámeho opäť nebolo.

Ako povstalci dobyli hrad

Deti stáli na západnej bašte hradu. Vyjavene pozerali do doliny. Všadiaľ, kde oko dovidelo, samé lesy. Smrek pri smreku, jedľa vedľa jedle, len sem-tam borovica.

Kúsok od hradu sa vynárala dedinka. Zopár domčekov pokrytých slamenými strechami, maštal'ky pre dobytok a nad nimi prečnievala zvonička.

Opodiaľ sa v slnečnom jase trblietala hladina rieky, kľúčkujúcej v lesných zákutiach, akoby si hľadala cestu z tajomného bludiska.

„To že je naša dedina?“ neveriacky ukazovala prstom Katka.

„A či sme dobre? Nepoplietol si neznámy človek hrady?“ čudovala sa Zuzka.

Deti pozerali nechápavo okolo seba. Všetky sa im pozdávali, ale toľké lesy nikdy nevideli, ani vo filmoch.

„Vojaci,“ skríkol Martin a ukázal rukou kúsok od hradu.

Jazdci na koňoch i pešiaci zaplňali malú lúčku z južnej strany hradu. Podchvíľou ich pribúdalo.

„Delá,“ skríkol aj Štefan.

Po tri páry koní sa snažili vytiahnuť veľké delá na kopček oproti hradu.

Najviac vojakov sa zhromažďovalo oproti hradnej bráne, ktorú zakrýval padací most. Keby len ten. Vodná priekope s pomaly tečúcou vodou sa zdala neprekonateľnou prekážkou. Kto chcel do hradu, musel najskôr vodu preplávať a potom ešte bránu otvoriť. A to nebolo len tak.

Dubové dosky okované železom odolali strelám z muškiet. Aj strážni hneď hlásili, že sa ktosi dobýja do hradu. Hneď by nastal poplach.

„Musíme prezvedieť, čo sú to za ľudia a čo zamýšľajú,“ zhodli sa deti.

„Najlepšie bude ak sa porozhliadneme po hrade.“

Prešmykli sa cez mohutné dvere do akejsi miestnosti, odtiaľ chodbou ku schodom a tými vybehli na dlhý priestranný dvor so stajňami pre kone. Tu už bolo rušno. Služobníctvo i strážni vojaci spozorovali vojakov pod hradom. Vzájomne sa dohovárali.

Popri nich nepozorovane prešli cez druhú bránu na hlavný dvor so studňou vytesanou do kameňa. Aj tu už bola hlasná vrava. Hovorilo sa o veľkom nebezpečenstve, ktoré im hrozí. Kto sú ľudia, čo hrad začali

obliehať, sa ani tu nedozvedeli.

„Treba nám ísť ešte vyššie,“ zavelil Martin.

Schodmi vytesanými do skalného brala vybehli až hore k veži, odkiaľ bolo vidno na stredný aj dolný dvor. Zrazu sa ocitli na vrchole hradného návršia stojaceho na strmých neprístupných skaliskách spojených s obrovskou vežou – donžonom a z druhej strany pevnou baštou.

Deti boli uchvátené pohľadom. Trvalo to len chvíľku, kým neuvideli veľký vojenský tábor tesne pod hradom. Vrava a hluk sa zdola niesli až k ich ušiam.

Tu bola aj zámocká kaplnka. Z nej nazreli do susednej miestnosti, v ktorej sa zišlo niekoľko dôležitých obyvateľov hradu.

„Vraj ich prešla už trpezlivosť, že dlhú dobu odolávame, hoci nás pekným slovom požiadali, aby sme sa vzdali,“ začuli hlas muža, ktorému ostatní hovorili provizor.

„Pekným slovom to áno, lenže k čomu nás nútia? Koľkí sa dali nahovoriť tým pekným slovom a potom s nimi urobili krátky koniec,“ pridali sa do rozhovoru ďalší.

„Veru, veľmi si nás považujú, keď k nám pritiahli s toľkým vojskom. Čochvíľa začnú hrad ostreľovať z juhu aj z východu,“ opäť provizor.

„Zradili Jeho majestát, pridali sa k povstalcovi, čo lúpia a zabíjajú. Čo budeme teraz robiť. Musíme sa vzdať, kým je ešte čas, lebo nás všetkých pozabijajú,“ rozhovoril sa hradný kastelán, pritom si chytil hlavu do dlaní a začal bedákať.

„Fiha, tak toto je najdôležitejší človek na hrade,“ čudoval sa Martin.

„Povedzme mu, nech sa chová ako pravý bojovník!“ požiadala Lucka ostatných.

Odkiaľsi zdola sa ozval výbuch. Hrad sa slabo zachvel.

„Už je s nami zle,“ stenal zmätený kastelán.

„Strieľajú z diel.“

Aj ostatní hneď pribehli k oknám. Pozerali na náprotivný kopec.

„To nebolo z dela. V tých miestach je ticho. Ani obsluhy diel nevidno,“ referoval strážny.

„A z čoho? Nevybuchla nám pracháreň s pušným prachom? kastelána chytalo ešte väčšie zúfalstvo.“

„Dym sa valí od hradnej brány,“ strážny nazeral do druhého okna. Veľký chumáč dymu a prachu už stúpala popred okná.

„Hlavnú bránu nám zničili. Do hradu sa valia jazdci, čo sa ešte pred chvíľou špacírovali na lúke,“ vysvetľoval.

Dvere sa vtedy rozchľapili a bez pozdravu a poklony vbehol do komnaty zadychčaný vojak.

„Rozlámali bránu a už sú na prvom nádvorí,“ jedným dychom.

Hradný kastelán začal opäť bedákať.

„Čo bude s nami. Mali sme sa vzdať. Prišlo na moje slová. Teraz nás všetkých pozabíjajú.“

Prvý sa spamätal stotník, čo pred nedávnom priviedol do hradu svoj oddiel.

„Už nám nepomôžu lamentácie. Treba zatvoriť druhú a tretiu bránu a bojovať o každý kúsok,“ vyjavil.

„Dvestoosemdesiatpäť skúsených vojakov a k nim môžeme pripočítať puškárov, mečiarov, murárov, haviarov, kováčov, kľúčiarov, vrátnikov a ostatných, čo doteraz stavali hradné múry. Dvanásť diel, šmihovnice, mažiare, stovky ručníc, muškiet i hákovníc, to nie je málo. Máme dostatok súdkov pušného prachu, sanitry i súdkov so smolou.

Tu sa opäť stretieme, až keď bude celkom zle,“ stotník sa ponáhlal von. Deti za ním.

„To je riadny chlap, nebojí sa,“ ozvala sa prvá Lucka.

Na tret'om nádvorí bolo veľmi rušno. Krik a plač prerušoval kvílivý hlas zvonca oznamujúceho veľké nebezpečenstvo.

Stotník nezastal, náhlil sa nadol. Preberal velenie nad všetkými oddielmi, ktoré sa v hrade nachádzali.

Ktosi si musí zachovať rozvahu.

Väčšina vojakov sa ochotne pridávala. Potrebovali počuť rozhodný hlas, boli zvyknutí na rozkazy.

„Keby bol veliteľom on, toto sa nestane,“ zhodnotila situáciu Lucka.

„Ale stane. Čítal som o tom. Takto sa prvýkrát použila petarda proti hradu, ktorý mali v rukách Turci. Ani oni nevedeli, čo sa robí a hrad cisárski vojaci dobyli prekvapujúco rýchlo. Bola z toho veľká sláva,“ prezradil Štefan.

Ostatní prekvapene pokyvovali hlavami. O takom nevedeli.

„Nádobu naplnili pušným prachom a zapálili rovno pod bránou. Bum a naokolo triesky,“ doložil sebavedomo Štefan.

Nad druhou bránou sa už dymilo spod kotlov, v ktorých sa zohrievala smola a voda.

Stotník rezko vydával rozkazy. Jedným aby strieľali z muškiet, iným aby hádzali na útočníkov všetko, čo chytia do rúk a ďalším, aby nadol liali horúcu smolu a vriacu vodu.

Zdola sa ozýval krik, stenanie, nadávanie, ale aj erdžanie koní, čo sa v trme-vrme trápili s delom.

Netrvalo dlho a zaznel výstrel.

Stotník nazrel ponad múr. V druhej bráne bola diera, že by ňou aj kôň prešiel.

Po chvíľke zadunelo aj druhýkrát. Z brány zostali len pokrútené železá.

Proti sebe stáli vojaci odhodlaní splniť rozkazy svojich veliteľov. Jedni nepustiť ďalej do hradu nikoho cudzieho a druhí zas dobyť hrad za každú cenu.

Krik, rinčanie šablí i praskanie muškiet silneli. Ranení i poliatí smolou a vriacou vodou hlasno stenali a bedákali.

Viac sa darilo útočníkom. Neustále prichádzali noví a nebolo sily, ktorá by ich zastavila. Ani vodná priekopa nebola pre nich prekážkou. Naukladali drevá a už sa tlačili na ďalšie nádvorie. Za sebou ťahali malé delo, ktoré otočili proti tretej bráne.

Ohlušujúci výstrel, potom ďalší, ba i tretí a brány nebolo.

Do hluku, vravy, vresku nárekov sa primiešali výstrely z diel spod hradieb. Delové gule s hvízdáním dopadali na strechy a nádvoría. Naokolo sa dvíhal dym a oranžovočervené plamene stúpali dovysoka. Hrad sa chvel v kamenných základoch a zdalo sa, že skaza ho neminie.

Deti nevychádzali z údivu. O osude hradu bolo rozhodnuté. Naokolo oheň, nárek, lamentovanie, ale aj výkriky víťazov.

„Tu už veľa nenarobíme. Prekvapili nás. Neskoro sme sa začali brániť,“ smutne vyjaval stotník naokolo stojacim strážnym.

Nikomu sa nechcelo veriť, že je koniec.

Stotník sa bral naspäť do horného hradu.

„Pôjdeme za ním, aspoň budeme vedieť, čo bude nasledovať,“ rozhodol Martin.

„Čo bude, čože môže byť. Vzdajú sa, no asi na to potrebujú parádu, nie

„Ja som vedel, ako to dopadne,“ vrátil sa k svojim slovám kastelán. len tak,“ odpovedal Štefan.

Vo veľkej komnate v hornom hrade – citadele sa už radilo niekoľko ľudí. Nebolo nikomu veľmi do reči. Každý myslel na jediné, zachrániť si život.

Chvíľami sa k nemu pridali aj provizori.

Len vojaci, ktorí strážili prístupy do horného hradu, boli pevní. Ak mali strach, nedávali ho najavo. Slúžili za peniaze ako iní žoldnieri.

„Nasledujte ma,“ vyzval prítomných stotník.

„Najskôr urodzené dámy, potom osvietení páni.“

Bez slova klopkajúc po kamenných schodoch schádzali do najnižšej miestnosti strážnej veže. Zastali pri železných dverách

zamurovaných do kamenného brala.

Dvaja vojaci ich s vŕzganím otvorili. Ďalší štyria už so zapálenými fakľami vstúpili dnu. Za nimi išiel stotník a šesť vojakov s vytasenými šablami, pripravení na boj.

Vystrašené ženy vstupovali do kamennej chodby s veľkými obavami. S nimi aj deti s očkami plnými strachu.

Trvalo dlho, kým v šere kamennej chodby, v dyme z fakiel, chvíľami aj po vode stekajúcej zo stien došli k otvoru v hlbokom lese. Už sa stmievalo, naokolo sa zo stromov stávali strašidelné príšery. Kdesi v diaľke sa červenela obloha. Oheň sa dvíhal až k oblakom.

„V poslednej chvíli,“ prezradil stotník svoje myšlienky.

Ostatní mu pritakali.

Lúpežní rytieri

Deti sedeli pod hradnými múrmi a dumali. Myšlienky sa im neustále krútili okolo dávnych časov, čo v krajine zanechali nezmazateľné stopy.

„Vždy, keď sa u nás doma hovorí o hrade, reč sa zvrtné na lúpežných rytierov,“ prerušila ticho Katka.

„Veď aj tá povesť hovorí o ich nepekých skutkoch,“ pridala sa Zuzka.

„Povesť, povesť, kto by tomu uveril. Ľudia si zo strachu vymysleli a potom si to donekonečna rozprávali,“ znechutene Štefan.

„Ale, veď na povestiach bolo vždy niečo pravdivé,“ snažila sa vysvetliť Zuzka.

„Keď uvidím, uverím,“ nedal sa Štefan.

Martin neotáľal a už sa mu z úst drali známe slová „Nech sa stane.“

Netrvalo dlho a dočkal sa odpovede „Nech sa stane.“

Deti sa bojzливо skrývali za stĺpy vytesané do kameňa. Napäto načúvali hlasom, ktoré sa niesli komnatou, slabo osvetlenou dymiacimi fakľami.

Akísi muži stáli okolo veľkého dubového stola, prehŕňali sa v zlatých peniazoch, prsteňoch i retiazkach a k tomu sa ešte prekrikovali.

Každý chcel niečo povedať, pripomenúť, ako prispel k veľkému bohatstvu.

„Čo sú to zač,“ vyjavene zašepkala Zuzka.

„Podľa odevov by som povedal, že rytieri. Vysoké čižmy, šable a klobúky s perami, to sú určite rytieri,“ mudroval Štefan.

„To nie sú obyčajní rytieri, ale lúpežní,“ šeptom Milan.

„Rytieri určite dbali o svoj zovňajšok, no títo akoby sa ani neumývali, ani neholili,“ pridala sa Lucka.

Nikomu sa nepozdávali a dievčatám celkom nie.

„Takto sa veru skutoční rytieri nemohli správať,“ zhodli sa.

„Chvastajú sa, pred sebou majú veľké poháre s akousi pálenkou a ešte aj nepekne rozprávajú.“

„A asi kradnú,“ doložil Milan.

V tom sa od stola v strede komnaty ozval hlasný smiech.

„Ha, ha, háááá,“ smiali sa družne.

„Vzali nohy na plecía i kone poháňali do cvalu, keď nás uvideli,“ rozhovoril sa ten, čo stál na konci stola.

„Veľmi im to nepomohlo, aj tak sme ich dolapili a vzali si, čo sa nám pozdávalo,“ pridala sa iná.

„A zlatky sa už sypali do našich vriec,“ doložil ďalší, čo sa vari podľa výzoru najmenej umýval.

„Ako žobronili, prosili, lamentovali, že ich doma ženy i deti čakajú.“

Smiali sa, až sa v celom hrade ozývalo.

„Teraz je na rade kaštieľ, ten horný. Vieme, že je tam veľké bohatstvo. Naberieme si, koľko budeme vládať,“ rozhodol najstarší z rytierov.

Deti zmeraveli. Čosi sa v nich pohlo. Ktosi sa len tak rozhodne ísť kraďnúť? Nemôžu dopustiť, aby títo ľudia zlo konali.

„Treba im v tom zabrániť,“ navrhol nahnevane Milan.

„Ale ako,“ zamýšľal sa Martin.

„Zatelefonujem tam,“ navrhla Zuzka a spokojne sa pozrela na ostatných.

Všetci prikývli.

„Veď nevieme číslo do kaštieľa,“ opäť zapochyboval Martin.

Ostatní sklamané prikývli.

„Hej veru, teraz by sa nám zišli Zlaté stránky. Všadiaľ, kde som prišla, ich mali, a tu?“ posmutnela Zuzka.

V očiach detí sa zračilo sklamanie. Chcú pomôcť iným, aby ich lúpežní rytieri neokradli a nemôžu, nevedia číslo telefónu.

„Však oni tam nemajú ani telefón. Nikde nie sú telefóny. Len tie vatry a akísi kuriéri na koňoch. Kdeže my takého naberieme?“ spamätala sa Katka.

Tváre detí sa rozjasnili, no hneď posmutneli.

„Čo budeme robiť?“ ustarostene Lucka, stískajúc v ruke mobil.

„Nemôžeme to tak nechať, aby si oni robili, čo sa im zachce.“

Musíme ísť do kaštieľa a upozorniť ich na veľké nebezpečenstvo.“

Vtom sa pri dubovom stole strhla zvada. V niektorých rytieroch vzbĺkol hnev.

„Ty máš viac ako ja,“ osopil sa jeden z rytierov na svojho suseda.

„To sa ti len zdá,“ dostalo sa mu odpovede.

„Nezdá sa mi, každý musí vidieť, že je to tak,“ nedal sa rytier, čo sa cítil ukrivdený.

Smiech a veselosť boli zrazu preč. Rytieri jeden druhému pozerali na kôpky zlata, striebra a drahokamov na stole. Aj iným sa zrazu zdalo, že majú menej ako ostatní. Nemohli to nechať tak.

Hnev a krik narastal, o chvíľu sa zaleskli vytasené šable.

Deťom chodil mráz po chrbtoch. Dievčatá si od strachu ústa zakrývali, aby na seba neupozornili.

„Bolo by s nami zle,“ vystrašene začala Zuzka.

„Kdesi som čítala, že lúpežní rytieri nepoznajú ani priateľa. A nebudaj, ak ich niekto pristihne pri delení nazbýjaných vecí. Vtedy vraj nemajú zľutovania,“ doložila.

V komnate zrazu nastalo podozrivé ticho.

Rytierov bolo o jedného viac. Ten nový držal v ruke kus papiera a čítal dôležitý odkaz.

„Pozdravujem vás a oznamujem, že o hodinu pôjdu dolinou okolo hradu kupecké vozy naložené peniazmi a iným bohatstvom. Idú z trhu v ďalekej cudzine.“

Okolostojaci chlapi sa ani nehli.

„Čo čakáte. Vari tam mali pripísať, čo máme robiť?“ nahnevane vyriekol rytier, ktorý sa správal ako veliteľ.

Akoby sa zrazu všetci prebrali z omámenia.

Bohatstvo im zatienilo oči i uši. Nechceli nič iné vidieť a ani o ničom inom počuť.

Opäť v komnate znel hurhaj a smiech. Rytieri sa chystali na ďalší lup. Zo stola zhŕňali zlatiaky a iné cennosti do vriec. Bolo treba pripraviť miesto pre bohatstvo, ktoré získajú od kupcov.

Po hneve nezostala ani stopa. Rozplynul sa v predstave ďalších kôp zlata.

Deti pozerali na rytierov a neverili vlastným ušiam.

„Najskôr o kaštieli sa dohovárali a teraz o akýchsi kupcoch, čo pôjdu popod hrad,“ zamýšľal sa Martin.

„Keby sme mohli telefonovať, všetko by bolo ináč a čo robí polícia, keď sa môžu takéto veci diať,“ vyčítavo Lucka.

„A či bola vtedy polícia?“ šepkali si ostatní.

„Musela byť, aj keď by sa volala ináč,“ zamýšľali sa a veru všetci by boli radi vedeli, či v dávnych časoch bola polícia.

„Nemohol si predsa každý ani vtedy robiť, čo chcel,“ dumali.

Rytieri sa náhlili na nádvorie. Onedlho nasadali do konských sediel a

uháňali po kamennej dlažbe z hradu.

Zabočili na sever k ceste, ktorá slúžila kupcom a cudzincom. Neunúvali sa ďaleko. Vždy tak robili. Vyhliadli si miesto, kde končila čistinka a začínal hustý les.

„Podpílime dva stromy,“ rozkázal veliteľ lúpežných rytierov.

Ani prácu riadne nedokončili, už bolo nablízku počuť hlasy pohoničov náhliacich kone do cvalu a hrkot kolies narážajúcich na kamene vyčnievajúce v ceste.

Keď sa kupecké vozy celkom priblížili, horou sa ozvalo praštie lámaného dreva.

Dva statné smreký zatarasili cestu.

„Přííí,“ zaznel rázny hlas prvého pohoniča.

Vozy jeden po druhom zastali.

Rytieri nelenili, hned' sa pustili do práce. Nezamyšľali sa nad tým, že sa im v tom nesnažili zabrániť strážni, ktorí vždy sprevádzali kupcov. Ani to sa im nezdalo čudné, že pohoniči nezostali pri svojich majetkoch, okamžite utiekli do lesa.

Vidina ľahkej koristi bola veľká, zaslepila ich mysle i ostražitosť. Dovtedy sa im darilo. Nikto sa neodvážil skrížiť ich cesty.

Odhrňali plachty, prichystaní zobrať poklady z vozov.

Nikde nič. Ktorísi aj popod vozy nazerali, či nebodaj tam zlato neukryli.

Nič.

„Stratilo sa vám niečo?“ ozval sa akýsi hlas.

Nikto nič.

„Pýtam sa, či ste niečo nestratili?“ zopakoval ešte hlasnejšie.

Až teraz sa ktorýsi z lúpežných rytierov otočil.

V tej chvíli zmeravel.

Stál pred ním kôň v sedle s vojakom v plnej zbroji.

„Som kapitán Jeho cisárskej milosti,“ predstavil sa.

Lúpežný rytier sa začal preberať z prekvapenia. Do reči mu nebolo, no obzrel sa napravo i naľavo. Nikde ani škulinka, ktorou by sa dalo prešmyknúť z pevného zovretia. Len jazdci odetí do ťažkého brnenia.

„Zradáááá,“ skríkol na plné hrdlo.

Vtedy už aj ostatní nechali prekutávanie kupeckých vozov a snažili sa vytratiť najkratšou cestou preč.

Nepodarilo sa. Z brnení na nich pozerali dva tucty prísnych očí.

„Zložte na zem zbrane a zorad'te sa na lúčke,“ zavelil cisársky veliteľ.

Lúpežníci sa neochotne brali tam, kde im bolo nakázané. Inú možnosť ani nemali, ak nechceli hned' prísť o život.

Cisársky kapitán ešte vydal niekoľko príkazov a sprievod rytierov strážených vojakmi v brnení sa pohol do hradu.

Tam už bolo hlučno. Sluhovia i strážni vojaci sa rozhovorili. Sťažovali sa na svojich pánov.

„Ako oni s nami, teraz iní s nimi,“ bolo počuť.

„Nech im to riadne spočítajú,“ aj také zaznelo z ktorýchsi úst.

Nebolo im rytierov ľúto, skôr naopak.

„Tak toto bola polícia,“ pokyvovala hlavou Lucka.

„Bud' ticho,“ nech sa dozvieme, čo bude nasledovať,“ napäto ju zahriakol Štefan.

„Aký zrazu,“ nedala sa Lucka.

Lúpežní rytieri stáli na nádvorí. Nehovorili medzi sebou. Veľmi ani nemali o čom. Čakali na rozsudok.

Prešla vari najdlhšia hodina v ich živote.

Potom sa dozvedeli. Cisársky kapitán im prečítal to, čo by sa im nebolo prisnilo ani v najťažšom sne.

„Sťatie a napichnutie hláv na koly, pre výstrahu iným,“ tak znel ortieľ.

„Rozsudok bude vykonaný hneď.“

„My sme šľachtici,“ vykrikovali rytieri jeden po druhom.

„Na to ste mali myslieť skôr,“ odpovedal im ktosi.

„Nestačilo ich zatvoriť do väzenia?“ zastenala Katka.

„Lepšie urobíme, ak odtiaľto vypadneme,“ navrhol Martin.

Všetci prikývli.

Viac nečakal a prosebne zvolal: „Nech sa stane.“

Hneď na to sa ukázal ich strážca - Duch dávných čias.

„Prosíme, chceme ísť domov,“ vyslovili vari všetci naraz.

„Nech sa stane,“ odpovedal im.

Katka, Zuzka, Lucka, Martin, Štefan i Milan sedeli pri hradnom múre a pozerali do doliny. Už sa usmievali, strach ich prešiel. Len večer ešte nazreli do knihy, v ktorej sa písalo o hrade. Dočítali sa, že lúpežných rytierov popravili sťatím a ich hlavy ešte dlho boli napichnuté na koloch vedľa cesty, ktorou chodili kupci, veľkí páni i chudobní poddaní.

V škole

Katka, Zuzka, Lucka, Martin, Štefan i Milan sa stali veľkými kamarátmi. Spájalo ich tajomstvo. Pred nikým sa ani slovíčkom nepreriekli. Nikto by im aj tak neuveril. Sami si neraz mysleli, či sa im všetko len neprisnilo.

„Čo keby sme ešte,“ začal odvážny Martin.

„Také ako minule?“ opýtala sa Zuzka.

„Také,“ pritakal Martin.

Všetci vedeli, o čom je reč.

Strach už pominul a zvedavosť sa drala do ich myšlienok. A tá má veru veľkú silu, nedá sa ľahko odohnať.

Keď hovorili minule o dávnych časoch, na školu veľmi nepomysleli. Musela byť aj vtedy podobná. Učítelia, čo žiakov trápia, koľko vládu.

A žiaci? Tiež by určite aj vtedy radi videli, keby sa škola aspoň na čas kdesi vyparila.

„Nepozrieme sa do školy?“ zauvažovala Lucka.

„Teba tiež len taká hlúposť napadne, do školy,“ znechutene sa zatváril Štefan.

„No a čo, nič sa nám nestane, keď budeme vedieť ako škola vtedy vyzerala a čo trápilo takých ako sme my. Možno bolo všetko ináč ako teraz,“ nedala sa Lucka.

Štefan stále krútil znechutene hlavou. Ostatní aspoň nad tým rozmýšľali.

Nakoniec im nedalo, predsa len sa rozhodli zájsť do školy, tej dávnej. Vidieť na vlastné oči, ako to bolo.

„Dospeláci hovoria, že na neposlušných žiakov sa v minulosti používala aj trstenica,“ začal ešte z iného konca Milan.

„Barbarské, hrozné časy to museli byť! Bříř,“ opäť odmietavo pokrútil hlavou Štefan.

„Jedna vec je o takých hrôzach počuť, iná vidieť ich na vlastné oči, možno si to zaslúžili,“ pridala sa Katka.

„Vraj aj po holom zadku,“ zastenala Zuzka.

„Bříř,“ opäť sa striasol Štefan.

„Tebe by sa to veru dakedy aj zišlo,“ nedalo Katke.

„A ty by si zas každého prevychovávala,“ odvrkol Štefan.

„Vidíte, treba vidieť na vlastné oči, lebo je isté, že nás dakedy dospeláci chcú len vystrašiť. Aj teraz je tomu určite tak, keď hovoria

o trstenici,“ rezolútne Katka.

„Jasné, vymýšľajú si. Ako v mnohých iných veciach. A potom povedia, že to dobre mysleli, aby sme sa učili a poslúchali ich,“ uzatvoril rozhovor nahnevany Štefan.

Teraz mu aj ostatní pritakali.

Nijakovsky si nevedeli predstaviť, že by pán učiteľ alebo pani učiteľka, prišla do triedy s korbáčom a bili by ich po rukách a nebodaj po iných miestach na tele. No kdesi v kútiku svojej duše pripúšťali, že dávno mohlo byť na tom niečo pravdy, lebo určite aj v minulosti boli dospelí nevypočítateľní a mohli sa dopúšťať takých ohavných činov, ako je používanie trstenice.

„Už ste sa všetci poriadne vyrozprávali, teraz ideme konať,“ uzavrel rozhovor Martin.

„Ide sa hore,“ rezolútne zavelil.

Posadali si pod napoly zvalený hradný múr a Martin trochu trasľavým hlasom zvolal: „Nech sa stane.“

Ukázal sa tvor, čo si hovoril Duch dávnych čias, a zopakoval: „Nech sa stane.“

Škola bola v strede dediny. Obyčajný drevený domec ako ostatné. Cez deň sa zo strechy ospalo prevaľoval dym. Býval tam aj učiteľ, ktorý bol zároveň organistom v kostole.

Deti zvedavo nazerali poza domec, potom sa prešmykli pootvorenými dvercami dnu.

Skoro onemeli. Namiesto lesknúcej sa podlahy udupaná hlina, skoro ako pred školou, len trochu hladšia. Ani lavíc nebolo, len stolce, menšie i väčšie.

Jedny slúžili na sedenie, tie väčšie na písanie a zboku ohnisko, aké teraz ani na salaši nevidno.

Jesenný čas prinášal chladné dni i noci. V kozube slabunko horeli mokré triesky. Išlo z nich viac dymu ako tepla.

V triede bolo ticho. Len pán učiteľ, lepšie povedané rektor rozprával a občas sa niečo opýtal detí, čo sedeli v radoch od najmenších po tie väčšie.

„Fíha,“ prekvapene zašepkal Štefan. „Bosí sú, hoci je tu zima, že by sa aj rukavice zišli.“

„Rodičia sa o nich asi veľmi nestarajú,“ pridala sa Katka.

„Ani desiate im nedávajú, aha, len akési pripečené placky.“

„V knihe o našej obci sa píše, že chlieb kedysi piekli z nepreosiatej ovsenej múky, aby jej bolo čo najviac. Trčalo potom z neho všetko možné. Aj o hlade sa v tých časoch rozprávalo,“ zamyslene Lucia.

Ostatní neveriacky krútili hlavami. Ani predstaviť si také nevedeli, nie že by na vlastnej koži skúsili.

„Tašky nemajú?“ zhrozene Štefan. Dovtedy na všetko frflal, teraz sa v jeho tvári zjavil súcit.

„Veď ani písanky nemajú, ba ani knihy,“ šeptom Lucka.

Všetci sa zahľadeli na čudá, na ktoré žiaci škripavo písali.

„Akési kamenné tabuľky, ale načo sú tie vtáacie perá?“ dumali. Zahľadeli sa na hlinený hrnček na učiteľovom stole.

„Husacie perá. Učiteľ nimi píše,“ pohotovo Zuzka.

„Píše?“ prekvapene ostatní.

„Toto že je škola? Alebo sme prišli len na krúžok kreslenia?“ mudroval opäť Štefan.

Podme mi len pekne preč.“

Boli by odišli hľadať riadnu školu, lebo táto sa im akosi nepozdávala, no zdržali sa, ba i započúvali.

V prvom rade žiaci čítali. Nedalo sa im veľmi rozumieť. Ktorési slová boli známe, no väčšina sa im zdala, akoby do cudziny zavítali.

„Boli sme lepší, keď sme prvú triedu navštevovali,“ vyjaval sebaisto Martin. Ostatní spokojne pritakali.

V druhom rade písali na kamenné tabuľky, čo im učiteľ nakázal.

Za nimi sa pripravovali žiaci na hodinu náboženstva. Tí mali po traja jednu knihu a spoločne nad ňou v tichosti dumali, slová piesne si mali zapamätať.

Boli ticho, len perami hýbali. No len do chvíle, kým sa dvaja vedľa seba nezačali strkať. Aj jeden, aj druhý chcel mať knihu bližšie pri sebe.

Keby zostalo pri strkaní, oni sa potichu škriepili, vyčítali si. Potom sa rukami do seba zakvačili.

„Tam vzadu prosím ticho, venujte sa čítaniu,“ prihovoril sa prísny hlasom pán učiteľ.

Zdalo sa, že bude všetko ako má byť.

Po chvíľke opäť tí dvaja.

Hašterenie, strkanie, ba začali sa biť.

Učiteľ prestal rozprávať a prísne pozrel na zadný rad.

Zvada neskončila. Previnilcov museli susedia podrmať za rukávy a na pána učiteľa ukázať.

Prísna tvár a ruky siahajúce do zväzku prútov, tróniaceho na čestnom mieste v triede. Zdalo sa, že je to veľmi dôležitá vec, ktorú pán učiteľ používa počas vyučovania.

Katka, Zuzka i Lucka slabo zasyčali. Ruky si všetky tri priložili na ústa.

„Nie,“ prehovorila Zuzka.

„Musíme tomu zabrániť,“ nahnevane zašepkala Lucka.

Pán učiteľ zavelil:

„Ruku vystriet' dlaňou nahor.“ Prút zašumel vzduchom, triedou sa ozvalo plesnutie.

Chlapec v tenkých plátenných gatiach bolestivo zamával rukou, no ani nemukol. Všetko sa opakovalo desaťkrát.

Na rad prišiel aj jeho sused. Plesnutie a tvár skrivená od bolesti. Ozval sa plač, po lícach sa kotúľali slzy veľké ako hrachy. Plakal a sľuboval, že už bude dobrý.

Nepomohlo.

Ešte hodnú chvíľu bolo v triede ticho. Aj myšku by bolo počuť, keby sa rozhodla poprechádzať pomedzi žiakov.

Katka, Zuzka, Lucka, Martin, Štefan i Milan tiež ani nemukli.

Spamätávali sa z toho, čo videli.

„Kto donesie zajtra drevo na kúrenie?“ prerušil ticho pán učiteľ.

Nikto sa neprihlásil.

„Miško dnes neprišiel do školy, musel ísť kravy pást,“ prezradila Milka zo stredného radu.

„On má zajtra doniesť triesky,“ pridala sa aj suseda, strapatá Hanka.

„Čo to musel ísť robiť?“ nechápavo sa pýtala Lucka.

„Kravy pást,“ odpovedala jej Zuzka.

„Cez vyučovanie?“ nemohla stále pochopiť Lucka.

„Prilož zo dve triesky, dnes je tu ozaj akási zima,“ prikázal pán učiteľ

Jožkovi v poslednom rade, najbližšie ku kozubu.

Drevo slabo zapráskalo, naokolo sa vyvalil štipľavý dym.

Vyučovanie pokračovalo ďalšou hodinou. Pán učiteľ sa venoval žiakom v strednom rade, ostatní robili, čo im nakázal. Nakoniec prišiel rad aj na tých, čo sedeli vzadu.

Cestou domov si žiaci opakovali, čo sa v ten deň naučili. Doma nebude na to čas. O dobytok sa bude treba starať i z poľa čo-to doniesť a okolo domu rodičom pomôcť.

Bosými nôžkami veselo preskakovali mláky na ceste.

Katka, Zuzka, Lucka, Martin, Štefan i Milan za nim ticho pozerali. Nič nepovedali. Každý si myslel svoje.

Na hranici

Jeseň sa nezadržateľne blížila k zime. Krajina sa zaodievala do farebného šatu.

Vietor preháňal hore-dole padajúce lístie zo stromov a dvíhal do výšav aj pestrofarebné šarkany, čo si deti púšťali na lúke.

Krútili sa z jednej strany na druhú, akoby sa im chceli vytrhnúť z rúk a odletieť do diaľav.

„Z tej výšky musí byť vidno doďaleka,“ prezradila Katka svoje myšlienky, pritom zasnene pozerala na šarkany.

„To musí byť nádhera,“ pridala sa aj Zuzka.

I ostatní zamyslene hľadeli na trepotajúce sa papierové čudá na modrastej oblohe.

„Tam, kdesi, už ľudia hovoria inou rečou. Rozumieme im, lenže medzi nami je hranica,“ pridala sa do reči Martin a ukazoval rukou vrch, čo ich delil od iného sveta.

„Teraz už nie je hranica,“ chcel čímsi prispieť do rozhovoru aj Štefan.

„Ale je, lenže akoby ani nebola,“ mudroval Martin.

„A či bola aj kedysi,“ zamýšľala sa Lucka.

„Musela byť, hovorilo sa o nej s veľkou vážnosťou, ba i so strachom, tak spomínajú aj rodičia,“ nechcela sa dať v rozhovore zahanbiť Zuzka.

Šarkany sa trepotali vo vetre, zo zeme ich dirigovali veselé deti a dumali o hraniciach. Sem-tam prehodili slovko. Nikto z nich nechcel prezradiť, aké myšlienky im víria v tej chvíli v hlávkach.

„Viem, na čo myslíte,“ začala Lucka.

„No, to by si ani ty nebola, keby si všetko nevedela,“ mrzuto Štefan.

„Veď prezrad', keď si taká múdra.“

„Nielenže myslíte na hranicu, chceli by ste vedieť, ako to v minulosti na nej vyzeralo, tu v našich horách.“

Prekvapene na ňu pozreli.

“Opäť to ostáva len na mne,“ dôležito sa zatváril Martin.

„Nech sa stane,“ ani nečakal, čo mu povedia.

Odpoveď bola taká istá. „Nech sa stane.“

Zrazu všetci stáli na okraji lesa a zvedavo sa obzerali. Poza statné smrekky pozorovali lúku.

Boli tam chlapi v plátenných odevoch s kušami na pleciach,

s dlhými nožmi visiacimi na remenoch a so sekerkami zastrčenými za širokými opaskami. Vyzerali akoby sa do boja poberali. No oni v rukách držali kosiská a zaháňali sa nimi. Za každým pohybom zašumelo a steblá trávy padali na zem ako ranené tvory.

Ozbrojení chlapi mali za sebou kus skosenej lúky. Museli tam byť od skorého rána, keď sa ešte v šere trblietala rosa.

Slnko sa pomaly dvíhalo nad obzor a vydalo sa na svoju každodennú púť po oblohe. Chlapi sa chystali osviežiť i posilniť.

Vtedy zazvonil malý zvon na drevenej zvonici v dedine.

Jeho hlas zaplnil dolinu, ba i nad horu sa vzniesol, aby sa niekoľkonásobnou ozvenou vrátil naspäť. Všetci chlapi spozorneli. Započúvali sa, akú závažnú správu im hlas zvona posielala do uší. Nikdy sa také nedialo bez vážnej príčiny.

Bim-bam, bim-bam udieralo železné srdce do zvona.

- Príďte sem, príďte sem, zlo sa k nám blíži, - oznamoval zvon.

Chlapi poukladali kosy aj ostatné náradie pod statný smrek, do rúk pochytili sekerky a hnali sa do dediny.

Valasi to boli. Poriadni chlapi. Ich dedovia dedinu zakladali. Od nich sa učili ich otcovia i oni?

Akože ináč, len tak ako konali dávni predkovia.

Ľudia si nažívali, ako sa patrilo. Nikto nikomu zle nerobil, ani inak neblížil. Mali však veľkú povinnosť. Neustále museli so sebou nosiť zbrane, pri oraní i kosení, ba i v chalupe pri jedení.

Tak muselo byť, vždy stáli na stráži, keby sa ktokoľvek nevitáný v tých končinách ukázal.

Za to mali veľké výhody. Nemuseli pre pánov robotovať ako ostatní poddaní i platiť a naturálne odovzdávať, čo iným neodpustili.

- Bim-bam, bim-bam, - nástojčivo oznamoval zvon.

Chlapi sa rezko pustili do dediny. Náhlili sa. Každá chvíľka bola dôležitá, keď ich tak z dediny súria.

„Blížia sa k nám akísi vojaci,“ vítali ich hneď na kraji dediny starší

chlapi, čo už neboli súci na ťažké roboty. Okolo dobytky a chalúp sa motali, pozorovali okolie.

Nie všetkých cudzincov si všímali. Väčšina ľudí tými končinami prechádzala s čestnými úmyslami. Takých valasi sprevádzali, aby ich chránili pred lúpežníkmi. I iných počestných doprevádzali po kraji, najčastejšie zámockých i kráľovských úradníkov.

Do dediny neraz zavítali sedliaci spoza hranice, keď im niečo zachýbalo. Nejedni tu zostali aj natrvalo. S domácimi sa zbratili, rodiny si tu pozakladali. Aj reč si potom spoločnú vymysleli, ľahšie sa dorozumeli.

Zle-nedobre bývalo, keď sa tam motali vojaci, čo dezertovali, alebo povstalci búriaci ľudí. Ešte horšie sa stalo, keď mor krajinu zachvátil a ľudia zomierali po tisícoch.

Jeho cisárska milosť musela vojsko poslať, hranicu celkom uzatvoriť. Každého, kto v takých časoch neuposlúchol zákazy, stihol najťažší trest. Nesmeli sa chodiť len tak z jednej strany na druhú.

V tú hodinu, keď chlapov zavolať hlas zvona do dediny, zjavil sa aj jazdec na koni. Podľa koženého odevu to bol posol z hradu. Hnal sa cvalom, zostával za ním kúdol prachu.

„Ihneď treba zarúbať priesmyk, krajom tiahnu zatúlaní žoldnieri,“ rovno zo sedla nariad'oval.

Chlapi sa na nič už nevyypytovali. Nebolo ani času. Vedeli, že treba konať.

Dohovárali sa rýchlo, hneď sa aj podelili.

Jedni brali sekery, iní píly, ďalší povrazy, ba i kone na ťahanie dreva.

Ani na zbrane nezabudli. Mali ich stále pri sebe. Nevedia, čo ich čaká v priesmyku. Stromy budú rúbať, no ak sa ukáže, aj domovinu brániť pred ľuďmi so zlými úmyslami.

Ku hranici sa náhlili aj chlapi zo susedných dedín. Ktorísi zamierili do priľahlých hôr, pozorovali okolie, kontrolovali chodníčky, čo narobila lesná zver. Nepriateľskí vojaci mohli aj tie využiť a obrancov nepozorovane obísť.

V priesmyku bolo podchvíľou rušno.

Mohutné smreký sa chveli pod údermi sekier.

Prišli na rad píly a potom kone, čo kmene ťahali do priesmyku. Tam sa ich ujímali iní chlapi, zručne ich ukladali do zrubov a tie zakrývali čečinou.

Deti ich pozorovali so zatajeným dychom.

„Čo to stavajú?“ pýtala sa Lucka.

„Dedo kedysi rozprával, že na obranu používali premyslenú konštrukciu, cez ktorú sa nedalo len tak preliezť. Každého, kto sa o také pokúsil, trafili šípom z kuše, alebo muškety,“ sebavedomo prezradil Martin.

„Také sa robia dnes proti tankom,“ mudroval Štefan.

Martin prikývol.

Deti pozerali nechápavo aj na chlapov s kušami a sekerkami, ktorí sa roztratili po obidvoch stranách lesa pred drevenou zábranou.

„Už sa blížia,“ ktosi oznamoval trúbením na kravský roh.

Neznámi vojaci postupovali opatrne k priesmyku. Pred tajomnou drevenou konštrukciou zastali. Rozhliadali sa na všetky strany.

Z obidvoch strán lesa sa na nich zrazu so šumením sypali šípy z kuší.

Prvý sa spamätal ich veliteľ.

„Ústup,“ nariadil.

Po chvíli ich nebolo.

„Čo bude teraz?“ dumali spoločne deti.

„Uvidíme,“ zamyslene Martin.

Netrvalo dlho a hlas kravského roha sa veľmi naliehavo ozval spoza vedľajšieho vršku.

„Musíme ísť na pomoc,“ dohovárali sa chlapi, čo priesmyk bránili.

„Rozdelíme sa. Tí, čo sú vpredu, tam aj zostanú strážiť, my ostatní pôjdeme susedom na pomoc. Vraj sa tam neznámi vojaci prebili lesom a chlapi ustúpili do úžiny pred dedinou,“ oznamoval valaský vajda, ktorý bol aj veliteľom.

Zakrátko sa aj v úžine pred susednou dedinou pílili stromy i kríky, všetky znášali na jednu hromadu a zapálili.

Do výšky začali šľahať plamene, dolinou sa niesol hustý dym.

Chlapi sa púšťali do boja s útočníkmi.

„Musíme vydržať,“ posmeľovali sa.

No, ženy s deťmi i starcami brali batôžky, kto čo stačil do nich vložiť, a náhlili sa preč.

Keď sa už zdalo, že všetky snahy obrancov sú márne a dedina, i tie susedné ľahnú popolom, rozľahlo sa dolinou hrozitánske bučanie kravských rohov.

Zoširoka i zd'aleka sa náhlili na pomoc iní valasi.

„Všetko možno by som bol čakal, ale toto určite nie,“ nadchýnal sa

Štefan. I ostatní mu pritakali. Pozerali s úžasom na odhodlanie valachov chrániť hranicu pred ľuďmi, ktorí tam zavítali s nečestnými úmyslami.

„A čo s tými, čo utekajú?“ zamýšľala sa Zuzka.

„Ani v susednej krajine ich nenechajú zlo konať. Každý, kto utiekol z armády, za to musel pykať. Skôr, či neskôr. Aj týchto pochytajú a dajú do väzenia, alebo vrátia do krajiny, odkiaľ prišli,“ mudroval Martin.

Richtár

„Nebolo to tak,“ rázne Zuzka.

„Ale, bolo,“ trvala na svojom Lucka. „Popýtame sa na obecnom úrade.“

Starosta zostal prekvapený. Nikdy k nemu neprišli s takou prosbou deti. Bolo vidno, že ho mrzí, keď im hneď neodpovedal, ako by sa žiadalo.

„Musíme sa pozrieť do múdrej knihy,“ snažil sa zaonačiť napätú chvíľu.

Rýchlo otvoril trezor a na stôl s námahou položil obrovskú knihu, na ktorej bol nápis Obecná kronika.

„Tu kdesi by malo byť o tom napísané,“ listoval spredu dozadu i naopak a šomral si sám pre seba.

„Áno, tu je to,“ víťazoslávne sa pozrel na deti.

„Naši obyvatelia sa kedysi zaoberali pltníctvom,“ čítal.

„Po rieke v tých časoch plavili na pltiach všetky tovary - poľskú soľ, kamene do mlynov a žarnovov, drevo i výrobky z neho, kožušiny, hrnce i potraviny,“ pokračoval starosta.

„Toto všetko my už vieme,“ prerušili ho deti.

„Ale ako to bolo so zbojníkmi, čo sa chceli na pltiach zviest', no v skutočnosti pltníkov ozbójali?“

Starosta na chvíľku zmeravel. Myšlienky mu lietali hlavou ako šarkany jesennou oblohou.

- Deti ma idú komandovať, - zlostil sa v duchu.

„Ale to bol váš predchodca, richtár, čo si poradil so zbojníkmi,“ snažili sa mu deti pomôcť.

„Veď hej, veď hej,“ pritakal.

Už sa mu aj kropaje potu na čele zjavili.

„Á, viem,“ spomenul si v poslednej chvíli.

„Náš kronikár mi o tom rozprával.“ Opäť listoval vo veľkej knihe.

„Tu je to. Traja zbojníci prosili pltníkov, či by sa s nimi nemohli zviest' na najbližší jarmok, pritom ich chceli ozbójat',“ začal starosta čítať.

„Vidíš, tak to bolo,“ ozvala sa Lucka.

„V povesti je to ináč,“ nedala sa Zuzka.

„Zdá sa, že musíme veci preskúmať na mieste,“ usmieval sa Martin.

„Ináč sa veru nezhodnete,“ pritakali aj ostatní.

PodĎakovali sa starostovi a ponáhlali von.

Nechápavo za nimi pozeral.

- Súrne sa chceli dozvedieť a teraz im je zas naponáhlo? - krútil hlavou.

„Takže, ako inokedy?“ spýtal sa Martin.

„Áno,“ pritakali ostatní.

„Nech sa stane.“

Dostalo sa im rovnakej odpovede.

Deti zrazu stáli na návrší. Dole pod nimi pri rieke sa rozprestierala dedina.

Drevené chalúčky pokryté slamou. Medzi nimi cesta, ktorou sa náhlili kupecké vozy. V strede dediny stál mlyn, taký obyčajný, drevenica. Dňom i nocou sa od neho doďaleka niesol klepot veľkého dreveného kola.

Pri rieke bola rovinka – plťovisko, tak tomu miestu hovorili dedinčania. Furmani s koňmi tam zväžali zoťaté stromy z okolitých dolín. Iní sa zas namáhali so štipákmi a všelijakým náčiním, aby drevo spúšťali na vodu, ako sa žiadalo. Tam brvná dômyselne spájali do hotových plťí. Nes-mela na nich chýbať strieška, ani ohnisko, na ktorom si pri dlhých plavbách varili.

V deň, keď boli plte pripravené na plavbu, pltníci na ne ešte naložili ťažké drevené debny. Narábali s nimi veľmi opatrne, lebo sa šušľalo, že sú v nich veľké vzácnosti.

„Pán Boh pomáhaj,“ pozdravili cudzí chlapi, čo sa z ničoho-nič zjavili na plťovisku.

„Pomáhaj, veru pomáhaj,“ odpovedali im.

„A kedyže odrazíte od brehu,“ zvedaví boli.

„Na obed, ak bude všetko v poriadku,“ pltníci nato.

„A či by ste nás na jarmok nezobrali?“

„Zobrali, čože by nie, keď zaplatíte?“

„Zaplatíme, zaplatíme, akože ináč,“ dojednávajú sa.

Pltníkom aj bolo čudné, že sa chcú zviezť na jarmok a batohy nemajú.

- Asi idú kupovať, keď sú tak naľahko, - zamýšľali sa.

„Keď zaplatia, čože nás je po nich.“

Dojednali sa, každému dobre padlo zopár zlatiakov navyše.

Čo čert nechcel, zjavil sa v tej chvíli na plťovisku podrihtár.

Chvíľu pozeral len tak, či je všetko v poriadku, potom sa zamračil.

Pltníkom nebolo všetko jedno. Dojednávajú sa s cudzími chlapmi, pritom richtárovi ani podrihtárovi nič nepovedali.

„Ešte tri debny ste zabudli,“ káravo na pltníkov.

„Nie, všetky sú tu,“ snažili sa vysvetliť podrihtárovi.

Márne.

„Budete čakať, kým neprinesú aj ostávajúce,“ rozkázal a bral sa naspäť do dediny.

Nič sa nedalo robiť. Podrichtár je tiež dôležitá osoba, najlepšie vie, koľko debien majú odvieť.

„Richtárko, richtárko,“ už zďaleka bolo počuť.

„A čože ide byť súdny deň,“ prihovoral sa richtár, keď zadýchaný podrichtár roztvoril dverce do chalupy.

V jedinej izbietke hlinená podlaha, lavica a stôl, v rohu kozub, na stene kríž a pri ňom obrazy svätcov.

Richtár sedel za stolom a čosi vážne písal. Aspoň sa tak tváril.

„Richtárko, richtárko,“ ešte stále vykrikoval a dychčal akoby celý chotár obehol.

„Tak už hovor, lebo si budem myslieť, že ozaj prichádza koniec sveta,“ súrila richtár.

„Zbojníci sú tam, videl som pištoľ jednému pod huňou,“ snažil sa vysvetliť.

Richtár nebol ani z toho o nič múdrejší.

„Pekne si sadni a po poriadku porozprávaj, čo sa to v dedine deje,“ nakázal.

Keď sa tak stalo, obidvaja mudrovali, čo urobiť.

Aj vymysleli.

Slnko už bolo vysoko na oblohe, keď chlapi z dediny dovezli na plť ovisko tri ťažké debny. Horko-ťažko ich naložili na plť.

Aj deti zo zvedavosti prišli bližšie.

„Čo môže byť v tých debniach,“ mudrovala Lucka.

„V povesti sa hovorí, že sa do nich skryl richtár s podrichtárom a jedným boženikom,“ vysvetľovala Zuzka.

„Nedáš pokoja s povestami,“ zasmiali sa ostatní.

Plte medzitým odrazili od brehu a pokojne plávali po prúde rieky.

Keď sa stratili z dohľadu dedinčanov, sa stalo, čo nemalo.

„Pri tej zátoke pribijete plte k brehu,“ nakazoval jeden z cudzincov pltníkom a mieril na nich pištoľou. Rovnako urobili ďalší dvaja.

Čo mohli robiť. Priviazali plť k brehu a čakali, čo s nimi bude.

„Všetky debny vyložíte na breh,“ opäť ráznym hlasom nariadil jeden z cudzích chlapov.

Bolo by sa tak stalo, keby sa vrchnáky na troch debniach neboli otvorili.

„Odhodte pištole a ruky zdvihnite nad hlavu,“ zavelil richtár, čo sa z jednej debne vyterigal von. Aj z ďalších dvoch mierili s pištoľami podrichtár a boženík.

Zbojníkov odvedli do dediny a prikovali ku klade. Na druhý deň

ich pandúri zavreli do hradného žalára.

„Jeho kráľovský majestát, by nás veru neomilostil, keby sa to bolo zbojníkom podarilo,“ začal opatrne richtár, keď sa chystal poďakovať svojmu zástupcovi i boženíkovi za to, že zachránili veľké cennosti pred zbojníkmi.

„Bol tam dar pre kráľovu dcéru. Vydáva sa,“ prezradil richtár.

„Ja som mala pravdu,“ vyjavila spokojne Zuzka.

„V každej povesti je veľa pravdy.“

Lucka nie veľmi ochotne prisvedčila.

Dobre, že je tak

Katka, Zuzka, Lucka, Martin, Štefan i Milan sa aj v škole správali veľmi tajomne. Spolužiaci ich nepoznávali. Chvíľami nevedeli, čo si majú o nich myslieť.

„Zadumaní tajnostkári,“ tak o nich začali hovoriť.

Mlčali, ani slovom neprezradili, čo ich postretlo.

Veď by im ani nikto neuveril, na posmech by vyšli pred celou triedou. Vedeli si predstaviť, koľko úškrnov by sa na im ušlo.

Nakoniec, ani ich to veľmi netrápilo. Dost' bolo takých, čo im závideli, prinajmenšom, že boli dobrou partiou. Ostatné malo navždy zostať tajomstvom.

Čosi predsa len museli prezradiť. Aspoň to, že sa im zažiadalo vedieť o dávnych časoch, prečítať si, ako ľudia vtedy žili, ako zmýšľali, z čoho mali radosť, nad čím smútili. Len tak pre seba, obohatiť svoju myseľ, trochu sa aj poučiť.

V jeden deň prizvali medzi seba aj ostatných spolužiakov. Čítali si a rozprávali sa o minulosti. Aj o dobýjaní hradu povstalcami, o lúpežných rytieroch, i o škole.

Počúvali ich, ktorísi nevychádzali z údivu.

„Tak toto je tá vaša tajnosť,“ posmešne Roman.

Ostatní ho zahriakli, zaujalo ich rozprávanie o hrade, z ktorého čnejú tajomné ruiny.

„Už ma nepotrebuje, je len na vás z čoho sa poučíte,“ ozval sa zrazu tajomný hlas.

„Duch dávnych čias,“ preriekol sa Martin.

Ostatní vyjavene pozerali okolo seba.

„To ja som len tak, aby som vás vystrašil.“

„To si ty?“ začudovane ostatní.

„Takto sa vy zabávate,“ rozosmiali sa.

Len Katka, Zuzka, Lucka, Štefan a Milan vedeli, čo sa udialo.

V ten deň ich zvedavosť priviedla na hrad.

Martin zvolal „Nech sa stane.“

Nič.

Aj ostatní opakovali „Nech sa stane.“

Vietor odnášal ich slová do doliny. Vracala sa im len slabulinká ozvena.

„Všetko sa nám iba zdalo?“ pýtala sa Lucka.

„Nie všetko,“ odpovedal Martin.

Boli radi, keď sa ponáhľali z hradu domov. Tešili sa na počítače i telefóny, ba i len na to, že otočia vypínačom a ich milú izbičku osvieti bielunké svetlo. Všetko bude tak, ako bolo. A bude dobre, keď tak zostane.

Spoznali kus dávnych čias, je to ich minulosť, prežívali ju ich otcovia a mamy, predtým ich otcovia a mamy a pred nimi ich... predkovia. Keď by sa im na nej aj niečo nepáčilo, nevadí. Ona bola.

Netreba ju oplakávať, ale sa z nej poučiť.